

Az a szépséges időszaki sajtó!*

„'s csak az jár igaz úton, ki
széppel köti össze a' jót.”

(Bajza József)

Előadásomban az ezredforduló magyar lapkínálatának külső megjelenését, formai sajátosságait kell áttekintennem, vagyis a szép lapokról kell beszélnem, természetesen a teljesség igénye nélkül, kiragadott példákkal. Magyarországon ma, a harmadik évezred elején kb. 5-6 ezer féle periodikum jelenik meg. Ezek között számtalan dekoratív, díszes, vagy szolidan elegáns lap van, amelyet felsorolni lehetetlen. Ezért hát elfogult leszek, mivel a szépség már önmagában szubjektív kategória, de elfogult leszek azért is, mert mondhatni született hírlapkönyvtárosként a lapoknak csak igen kis százaléka az, amelyet undorral veszek a kezembe – a fantáziájukra, ismereteikre bízom, hogy kitalálják melyek ezek.

Mitől szép, mitől lehet szép egy folyóirat vagy hírlap?

Úgy gondolom, hogy Maczó Péternek, az 1999. évi Szép Magyar Könyv verseny fősúrije elnökének szavai, bár a könyvekről szólnak, sokban igazak az időszaki kiadványokra is annak ellenére, hogy azok a könyvektől eltérően, közismerten bizonyos ideiglenességgel készülnek. A Magyar Iparművészeti Főiskola Vizualis Kommunikáció Tanszékének tanára tehát a következőket mondta: „Amikor egy szép munka a kezünkbe kerül, szinte sugárzik, jó megfogni: a tapintás, a szaglás igenis része az értékelésnek. Nem mindegy, hogy egy könyv borítója csikorogva nyílik, vagy önként feltárul, hogy a lapok lágy esése, a nyitott könyv oldalpárjainak tükre és a szövegfolt és margók arányai milyenek. Ezek a tudatos tervezés első lépéseit jelentik. Formátum, betűtípus, arányok [...] A tartalom és a külső szorosán kapcsolódik[...] A szövegfeldolgozás mai technikai lehetőségei annyi szép és érdekes, sajátos és speciális hangulatú betűt kínálnak, hogy öröm választani. A papírok között hazai és külföldi egyaránt található a díjazott könyvek körében. Tehát a szabadság és bőőség, úgy hiszem, a könyveknek kedvez. Vagy kedvezhetne [...]” Am – teszi hozzá később – „Hollywood itt is tarol [...]”¹

Hát még a lapoknál! A hírlapoknál, képeslapoknál, szórakoztató lapoknál, ezeknél az „egyszerhasználatos” dokumentumoknál! Éppen egyszerűségükönél fogva, kelendőségükre nézve döntő az első pillantás, az első tapintás, amely az illető lap

* Elhangzott a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciója rendezvényén, a VIII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon.

létét és további életét is meghatározza. Persze a divat itt is érvényesül, de a szép papír, az elegáns címfej vagy címlap, a világos és áttekinthető elrendezés, az arányos margó, vagy az, ha a lap szépen nyílik, átlátható a tartalommutatója, világos a számozása – ezek mind-mind részesei a sikernek avagy ellenkező esetben a sikertelenségnek.

Fontos például a betűtípus, illetve betűtípusok. A mai számítógépes programok számtalan betűtípust felkínálnak a szerkesztők, szedők számára. Ajánlatos ezek kiválasztásában és használatában óvatosnak lenni. A túl sokféle betű nyugtalanságot áraszt, zavaró és csúnya. Számomra a *Sakkélet* betűtípus kavalkádja ilyen, habár – nem értek hozzá – lehet, hogy tartalmát tekintve ez indokolt? A nyomtatásnál érdemes figyelemmel lenni a festék egyenletességére is, mivel a szövegtükrök foltossága az igénytelenség érzetét kelti. Sajnos ez tapasztalható az amúgy szimpatikus *Zempléni Múzsza* című irodalmi, társadalmi folyóirat induló számának lapjain. Tekintettel arra, hogy az újság elsődleges célja valaminek a közlése, figyelni kell arra is, hogy a felhasznált színek „ne oltsák ki egymást”, mint ahogyan például a *Freee* magazin 2000/2001. dec./jan. számának² impresszumadatait püspöklila alapszínre rózsaszín betűkkel nyomtatták – olvashatatlanul. De a kiadvány képekkel való túlszűfölválása is igen zavaró, főként ha a fotók gyengék, ha túlságosan látszik rajtuk a számító- vagy a sokszorosítógép nyoma.

Beszélhetnénk még a lapok fejezeteinek, rovatainak, bibliográfiai adatainak elrendezéséről vagy akár a kolofonról és a reklámok elhelyezéséről is. Időszaki kiadványokról lévén szó, ezek szintén rendkívül fontosak, hiszen az egyes általunk kedvelt lapokat rendszerint nem egyszer vesszük kézbe, hanem feltehetően gyakran, és a mindennapok esztétikája megkívánja az ízléses megjelenést. Az olvashatatlan címnél és kusza címlapnál, harsány borítónál már csak a hirdetésekkel, reklámokkal szabdalt, „vajon hol folytatódik”-cikkek a bosszantóbbak. Csak egyetlen példát hadd említsek, a nemrég megjelent *Filmlett* című lapot, amelynek fő rejtvénye a cím maga.

A hírlapok és folyóiratok legelterjedtebb *hordozója* a papír. Az időszaki kiadványok nyomtatására használt papír minősége rendkívül változatos aszerint, hogy a lap mennyi időre, milyen olvasóközönség számára és milyen céllal készül – és tegyük hozzá: milyen gazdasági, társadalmi és technikai közegben. A hírlapokat általában gyengébb minőségű, a folyóiratokat pedig jobb, tartósabb papírra nyomtatják. A mai szórakoztató lapok többsége dekoratív, fényes, fehér, meglehetősen súlyos papíron jelenik meg, amely nem igényel kötést – tegyük hozzá, tartalmukat tekintve többségükben megőrzést sem. Az 1790-ben megjelent *Orpheus* vagy az 1791-ben, Győrben megjelent *Sokféle* lapjainak színe még inkább nyers vagy szürke, mégis jó kézbe venni, mert papírja szinte súlytalan, ezért egybekötve is rendkívül könnyű, formás kötetet ad.

Vannak persze a papíron kívül egyéb alapanyagok is, amelyekben írott formában híreket lehet közölni. Már a rómaiak kézzel vésett kőtáblái is ezt a célt szolgálták. Az információk írott formában való terjesztésének valódi távlatot a könyvnyomtatás feltalálása jelentett. Létrejötté után a nyomdatechnika fejlődése szinte korlátlan lehetőségeket teremtett az emberiség számára a lapok példányszámában és külső megjelenítésében egyaránt, lehetővé téve a különleges újságok készítését is. Franciaországban például, hogy a nyaralni, fürdőzni vágyó olvasók a vízben ülve is hódolhassanak olvasási szenvedélyüknek, a rövid életű *Naiade* című lap számait

viaszosvászonra nyomtatták³. Magyarországon jelesebb alkalmakkor szép selyemnyomatokként jelentettek meg egy-egy lapszámot, mint a *Maros*⁴ 1904. augusztus 20-ai és a *Ceglédi Közlöny*⁵ 1916. november 26-ai számát. Az utóbbi I. Ferenc József halálakor készült.

Vannak azonban igazi kuriózumok is – tegyük hozzá, nem feltétlenül szépek. Gécs Béla írja a *Magyar Grafikában*⁶, hogy Amerikában, a különlegességek és az örültségek hazájában megjelent az *Ehető Újság*, melynek cikkeit csokoládé lapokra nyomták, hogy meg lehessen enni, miután elolvasták. (Nem is rossz, már csak a környezetvédelem szempontjából sem!)

Persze örültség dolgában nekünk magyaroknak sem kell a „szomszédba mennünk”. Hogy csak egy példát említsék, néhány évvel ezelőtt a *Nagy Dolgok* című alternatív kulturális, irodalmi és környezetvédelmi lapot egy guriga wc-papírra nyomtatták.

De beszélhetnénk egyéb érdekességekről is, mint például a lapok illattal – illatmintával való ellátása. Ez ismét nagy divat egyes borsos áru, exkluzív lapoknál. Ám minthogy „nincs új a nap alatt” – ez sem új jelenség. A *Családi Lapok* egy 1854-ben kelt számában olvasható a következő híradás: „*Illatos hírlapok*. Egy nyereszkesedő északamerikai közelebb illatos újságot ad ki, melyből a legjobb rózsairat ömlik szerte szétbontásakor. Illyeket nálunk is keresnek, nem annyira a papírra mint a cikkekre nézve. De ha aztán a rózsairat mellett néha egyegy kis tövis is érezteti magát, – már arra aztán feljajdulnak, vagy boszankodva dobják félre a lapot.”⁷

Formára és méretre nézve szintén rendkívül vegyes a kép, széles a lapok skálája.

A legelső lapok még a könyvek mintájára készültek, ezért formájukra, belső kiképzésükre nézve is hasonlítottak hozzájuk. Egészen a 19. század közepéig többnyire kicsi, nyolcadrét méretű lapok jelentek meg, míg a napi sajtó megjelenésével és a hírlapok elterjedésével a lapok megnöttek, és méretükben, formájukban is sokfélék lettek.

Érdeemes azonban megemlíteni, hogy nemcsak nőttek, hanem olykor-olykor, egy-egy jelesebb alkalommal „össze is mentek” némely lapok, hiszen ahogyan a könyveknél, a hírlapoknál is megjelentek a mini kiadványok. Jelenleg a *Csaba* című reklámlap tartja a világrekordot⁸ a maga 21×31 mm-es méretével. Ez a parányi kiadvány a Gutenberg Emlékévben, 2000. szeptember 15-én jelent meg Békéscsabán, a Tipográfiai Kiállítás alkalmából, a magyar államiség 1000., Gutenberg születésének 600. évfordulójára, 80 grammos papíron, 3 pontos betűkkel, 3 színnyomással. Tartalmi érdekessége, hogy a 22 mini reklám előtt egy rövid reklámtörténeti frászt is közöl.

A lapkiadásban nem ritka jelenség, hogy egy lap jubileumát mini lapszámmal ünnepli. Példaként említhetném a *Hol-Mi*⁹, a *Heves Megyei Hírlap*¹⁰ egy-egy számát és a *Képes Újság* 1980-ban megjelent *Kis Képes Krónika* című különszámát.

Sok múlik a tipográfián! E tekintetben számtalan szép példát ismer a magyar sajtótörténet. Attól kezdve, amikortól már nem maga a lap megjelenése volt a hír, amikortól kezdve már az informálódás, ismeretszerzés, a szórakoztatás is céljává vált a sajtónak, tehát az 1830-as évek tájától, a tartalom, a „gondolatközlés” mellett minden lapszerkesztő egyre nagyobb gondot fordított a tipográfiai elrendezésre, a szép megjelenítésre is. Ezt a törekvést vélhetjük felfedezni – többek között - az 1837. január 1-jén útjára indult *Athenaeumon*, Schedel, Vörösmarty és Bajza lapján. „...s csak az jár igaz úton, ki széppel köti össze a jót.” – írja Bajza József a lap beköszöntőjében.¹¹

A *Vasárnapi Újság* már egy későbbi „évjárat”, és méretére is sokkal nagyobb, de érdemes meg-

figyelnünk a címfej tipográfiáját: közepén nőalak, Pannónia, a térdére támasztott magyar címerrel. Kétoldalt szalagok és indák között, tetején golyákkal és galambokkal két kunyhó áll. Az egyik kunyhóban fiatal földműves legény pipázva, bor mellett, a másokban idősebb gazda vagy táblabíró kávé mellett olvassa az újságot. Ez 1876-ban megváltozik: mindkét férfi mellé odaállítják az asszonyt, a fiatalabbik mellé a gyermeket is, ami a szerkesztők olvasóközönséget bővítő szándékát jelzi.

A díszes borítók, a díszes kiadói kötések – hogy tudniillik sok lapkiadó az utolsó számhoz díszes éves borítót is postázott ajándékképpen (vagy külön megrendelésre), a lap könyv formában való megőrzésére serkentve ezzel olvasóit – csak később, a század második felétől váltak ismertté, igazán divatosá pedig a 20. század 20-as, 30-as éveitől. Az *Ország-Világ*, a *Képes Folyóirat*, a *Hét*, a *Magyar Salon*, az *Új Idők*, a *Leányvilág* stb. éltek ezzel. Az *Est* kiadója csupán a heti mellékletekhez küldött díszes borítót.

Ma, némely külföldi mintára és alapanyagból készült lapok ezt a lefűzővel helyettesítik. Ilyen a *Virág varázslat*, a *Csodálatos állatvilág*, a *Vili Világa*, vagy a legújabb, már magyar modern konyhaművészeti kalauz, a *Főzünk magabiztosan* című. A Kárpát-medence természeti enciklopédiája alcímet viselő *Élő Világ* nem a fent említett lefűzős borítót, hanem díszes, a kiadvánnyal harmonizáló ún. „papucsot” szolgáltat a lap kedvelőinek.

Érdeemes ügyelni arra is, hogy a lap borítójának stílusa összhangban legyen a belső stílusával, mivel a kettő disszonanciája a tervezés átgondolatlanságára vall, megalapozatlan megjelenést és rövid életet sugall. Példaként talán egy gyermeklapot, az *Óvodás Boát* említhetem, amelynek fényképezett borítója és rajzolt belseje, valamint azok színei semmiképpen sem harmonizálnak egymással.

A lapok külalakjáról szólva talán érdemes néhány szót szólni a mellékletekről is, amelyek már fajtáikat tekintve is rendkívül gazdag kínálatot mutatnak. A legtöbb lap ugyanis él az állandó vagy alkalmi mellékletek lapot (és tegyük hozzá laptulajdonost) gazdagító lehetőségével. Az állandó mellékletek közül érdemes megemlíteni a regény-, színdarab-, kotta-, reprodukció-, divatkép-, kézimunka-

szabás- vagy egyéb minta-mellékleteket. Ez – mint annyi más a lapkiadásban – divat kérdése is. Ma a tárgyi mellékletek a divatosak, de erről csak ennyit, hiszen témánktól idegenek, és tegyük hozzá: a lapoktól is.

A külsőn tekintetében természetesen az illusztráltságnak és a színeknek jut a döntő szerep.

A legkorábbi lapjaink – *Magyar Mercurius*, *Magyar Museum*, *Magyar Hírmondó*, *Magyar Kurír*, *Magyar Músa* stb. – csupán a címfejükben tartalmaztak egyszerű, de a lapra jellemző, a betűkkel megegyező színű (fekete festékkel) nyomott ábrát, például lovon ülő kürtös hírvívót a *Magyar Kurír* vagy egy földgömbön átlépő futárt a *Magyar Hírmondó*. A 18. század végén néhány lap, mint például az *Uránia*, már belsejükben is közöltek néhány – még mindig fekete-fehér – ábrát.

Az 1830-as években azonban már megjelentek a még jobbára kézzel festett színes táblák és mellékletek, amint azt például a *Hölgyfutárnál*, a *Honművésznél*, a *Rajzolatoknál* és a *Regélő Pesti Divatlapnál* láthatjuk. Mivel a fametszet ebben az időben még nem volt elég szép, Magyarországon a rézmetszet és az új találmánynak számító litográfia uralkodott. Ám a rézmetszettel készült képet nem lehetett a szöveg közben elhelyezni a szedőformában, ezért ezek táblaként vagy mellékletként külön kerültek a folyóiratba. Később azonban, amikor a fametszés újfajta technikája, a fa erezetére függőleges irányban történő metszés elterjedt, kihasználhatták a fametszet azon tulajdonságát, hogy jobban alkalmazkodott a szedett szöveg soraihoz, ezért nem kellett külön nyomtatni a képet. Ez a technika a fémekre jellemző finom vonalvezetést eredményezett, és mivel a fametszettel készült táblákról nagyobb mennyiségű nyomat készülhetett, a lapok előállítása olcsóbbá is vált.

Magyarországon az első szöveg közti illusztrációt tartalmazó hetilapok megjelenésére a 19. század második negyedében került sor. E tekintetben úttörőnek az 1848-ban Kassán kiadott *Ábrázolt Folyóiratot* tekinthetjük, amely az aktuális információk mellett rendszeresen közölt aktuális képeket is.¹² Jelentős lépés volt ez, utat nyitva ezen a téren is a polgári életforma egyik meghatározó eleme, az olcsó, enciklopédikus ismereteket közlő, gazdagon illusztrált lapok – mindenekelőtt a *Vasárnapi Újság* – számára.

Miért térek vissza ismételtelen a Vasárnapi Újsághoz?

Ez a közismert és népszerű lap 1854-től 1921-ig jelent meg. Hosszú életútja alatt felmutatta az illusztrálás valamennyi korabeli formáját, kezdve a rézmetszetektől a fotográfiáig. Fametszeteinek dúcait gyakran külföldről hozatta, de az 1854. évi 6. számtól kezdve már itthoni művészek képeivel is találkozhatunk lapjain. Állandó metszői voltak Rusz Károly, Pollák Zsigmond, Morelli Gusztáv – a fametszés tanára –, de alkalmanként Keleti Gusztáv, Gregus János, Székely Bertalan, Thán Mór, Munkácsy Mihály, Zichy Mihály, Mészöly Géza, Feszty Árpád képeivel is találkozhatunk. Olykor Jókai Mór is csillogtatta rajzolói tehetségét.¹³ Sőt itt jelent meg a közismert rajz Arany Jánosról, amelyet Petőfi Sándor készített¹⁴.

„A Vasárnapi Újság kiadásának 68 éve alatt megjelenő képek technikai szempontból három fő csoportra oszthatók. Az első tíz évben csak rajzokról vagy festményekről készültek metszetek. Átmeneti szakaszt jelentett a rajzok és festmények mellett a fényképekről készült metszetek közreadása. Majd végül a metszetek számának csökkenése mellett megjelennek a kliséről nyomtatott fényképek.”¹⁵

A képek többnyire portrék, tájképek, városképek, épületképek, vagy népviseletbe öltözött embereket ábrázolnak, de 1857-ben már megjelenik az első hírkép

is, amely egy svájci vasúti építkezésein történt balesetről szóló három oldalas cikket illusztrál majdnem két teljes oldalon. Ezek a képek persze még fotóról készült metszetek formájában kerültek a lapba. A fényképek közvetlen nyomtathatóságára még várni kellett. A fotóművészet fejlődését a Vasárnapi Újság munkatársai folyamatosan figyelemmel kísérték. Egyik lapszámukban büszkén tudósították olvasóikat egy New York-i folyóirat megállapításáról, miszerint „a fényképészeti kiállításokat nézván, csodálkozással vesszük észre mennyire előrehaladt e részben Magyarország [...] a fényképészet Pesten nagyobb fokon látszik állani mint Párizsban.”¹⁶

A Vasárnapi Újság élen járt abban is, hogy az 1884. évi 48. számában már megjelentette az első olyan fotót, amelyet „közvetlenül” nyomtattak¹⁷.

Az újságkészítés ma teljesen számítógépes vezérléssel folyik. A technológiai változások, a digitalizálás és a távirányításos nyomtatás mára lehetővé tette, hogy a sajtóban a fotók a szöveggel szemben nagyobb hangsúlyt kapjanak: a grafika domináljon az írott szó, a színes kép pedig a fekete-fehér felett. A távközlés és a műholdak fejlődésének eredménye, hogy szövegek, fényképek és grafikus ábrázolások faxon keresztül is eljuthatnak az egyik földrészről a másikra.¹⁸ Ám az örvendetes és nagyarányú technikai fejlődésnek hátrányai is vannak.

Ma, ha végignézzünk az újságos standokon, megállapíthatjuk, milyen rengeteg lap létezik, és mennyi szép van köztük. Gyönyörű és drága papíron, rengeteg színrel nyomott, sokat ígérő vagy inkább sokat sejtető tartalommal kínáló magazinokat látunk. Első pillantásra megállapíthatjuk, hogy jó rájuk nézni, jó kézbe venni őket, bár egy kis zavart okoz számunkra a bőség. Felmerül a kérdés, melyiket vegyük le elsőként a polcra? Aztán rájövünk, hogy mindegy. Sok esetben ugyanazok a sztárok, ugyanazok az intim képek vagy a történetek, receptek a boldogságra, szépségre stb. No meg a hirdetések, reklámok! Egyre több, egyre erőszakosabban, egyre zavaróbban!

Megjegyzem, a hirdetésben úttörő, 1730 decemberében indult *Ofnerisher Mercurius* (*Budai Mercurius*) még csak az újonnan megjelent könyveket hirdette. Ma már mindent! Mert sajnos a pénz meghatározó szerepet játszik korunkban ezen a téren is! Korábban az előfizetők, ma a hirdető és a fáradt, súlytalan kikapcsolódni vágyók a legbiztosabb vevők! Így aztán gyorsabban és biztosabban térülnek meg a költségek. Akár egyetlen példányt sem kell értékesíteni ahhoz, hogy egy-egy szám erejéig rentábilis legyen az illető lap, hiszen előfizetők helyett ott vannak a gazdaság mindenkori szereplői, a hirdető! Ha azonban túl akarja élni a lap az első szám megjelenését, újabb és újabb trükkök szükségeltetnek a lap készítése és terjesztése terén. Egyre harsányabb színek, formák, egyre erőszakosabb terjesztés!

A tipográfiairól nem is beszélve! A hirdetések igazából csak akkor zavaróak, ha a fél vagy az egész lapot kitöltik, ha „nem látni a fától az erdőt”, a reklámtól a valódi, érdemi tartalmat! Szerencsére ismerünk számtalan lapot, amelynek szerkesztői megtalálják a helyes arányt, és a hirdetésnek szorítanak helyet az egyéb közzendő mellett, nem pedig fordítva! Példaként a *Szeged* című szép közéleti, kulturális lapot említhetném, amely mellékletébe „számúzte” a megélhetéséhez nélkülözhetetlen hirdetéseket, bevallottan azért, hogy ne csúfítsák el, ne töltsék ki a főlapot¹⁹. Ez a melléklet – amelyet a Szeged befogadott – a támogatást vesztett, de népszerű *Páholy* című színházi műsorújság.

Szerencsére akadnak jócskán szép, ízléses, sajátosan magyar lapok is szinte minden műfajban, ám amikor a szép könyvek mintájára – reményeink szerint – majd megszületik a Szép Magyar Lapok versenye, a periodikumok műfaji sajátosságai miatt csak részben követhetők a könyveknél közismert kategóriák. Íme néhány a lehetséges kategóriák közül:

IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI LAPOK

Elsősorban a több évtizede megbízhatóan és állandóan megjelenő, szép és egyszerű kivitelű, gazdag tartalmú folyóiratokra gondolok, amelyeket szinte észrevétlenül nem tudunk nélkülözni. Az egyes számaikat általában más és más illusztrátornak szentelik, ettől válnak változatosan széppé vagy olykor kevésbé széppé. Példaként csak néhány a bőséges kínálatból:

Alföld, Forrás, Somogy, Korunk, Kritika, Mozgó Világ, Palócföld, Tiszatáj, Nagyvilág, Valóság, stb., vagy az újabbak, *Pannon Tükör, Budapesti Negyed, Vár Ucca műhely, Kapu, 2000, Holmi, Bárka, Liget, Ezredvég* stb.

MŰVÉSZETI LAPOK

A művészeti lapoktól már az elnevezésüket tekintve is sokat várunk. Hadd emlékezzem meg egy viszonylag kevésbé ismert, csupán néhány számot megért elődőről, a sokoldalú *Europa* című lapról, 1943-ból.

Új tendencia, hogy lehetőleg minden művészeti lap színes legyen. Ha szépek a színeik, ám legyen! Egyik régi kedvencem a *Magyar Építőművészet*. Korábbi kiegyensúlyozottan szép fekete-fehér tipográfiáját váltotta színesre. Ma *Új Magyar Építőművészet* címen találkozhatunk vele az újságárusoknál. Ugyancsak színessé vált a régi „jól bevált” *Fotóművészet* is.

A *Magyar Iparművészet* szép, egyéni külsejű, négyzet alakú. A borító közepén érdekes ablakos megoldással valamely műtárgy képe látható.

Sorolhatnám a szebbnél szebb művészi lapokat, a különböző művészeti ágak reprezentánsait, mint a *Muzsika*, a *Színház*, a *Zsöllye*, a *Táncművészet* stb.

Nagyon szép volt, sajnos 1992-ben megszűnt a *Műzsák* című folyóirat.

Talán nem igazán ebbe a kategóriába tartozik, mégis itt említem a *Gyűjtők és Gyűjtemények* című lapot, amely a képzőművészetet reprezentálja, műértő tálalásban.

TUDOMÁNYOS ÉS ISMERETTERJESZTŐ LAPOK

Bár köztudott, hogy a tudományos lapoknál a tudományos igényű belső tartalom a fontos, mégis akad jó néhány, amely külsejét tekintve is említésre méltó, mint például egyes orvosi lapok: *Gyermekgyógyászat, Állatorvosok Lapja* stb.

Nemesen egyszerű, puritán lap a történelmi tárgyú *Fons*, amelynek tipográfiája, betűtípusa méltó a gazdag tartalomhoz. Ugyancsak sokan ismerjük és szeretjük in-

dulásától kezdve a *Históriát* és a *Rubicont*. Szép külsejük harmonizál gazdag tartalmukkal.

Hadd legyenek mindannyiunk nevében egy kicsit részrehajló, a *Magyar Könyvszemle* és a **Könyv, Könyvtár, Könyvtáros** is megállja a helyét, valamint a *Magyar Média* is, amelynek ez évi új köntöse nekem nagyon tetszik!

Nagyon divatosak manapság a természetgyógyászzal foglalkozó lapok. Ezek, ha nem csupán reklámmal vannak tele, és nem „erőszakosak a jóakarásban” – tehát nem elsősorban a színek orgiájával akarnak hatni, akkor igen szépek. Színes borítóval jelenik meg és belsejében jól áttekinthető elrendezésű az *Egészség*.

A természettudományos ismeretterjesztő lapoknál sok esetben az a baj, hogy túl harsánnyá váltak a színeik, és ezáltal éppen természetességükből veszítettek. Ezt mondhatom a *Természet Világáról*, az *Élet és Tudományról*, a *Természetbúvárról*. Ezek közül a *Természet Világa* 132., az *Élet és Tudomány* pedig az 56. évfolyamát éli ez évben. Szép, visszafogott színeivel viszont rendkívül esztétikus a már említett *Élő Világ* és a *Földgömb*.

IFJÚSÁGI ÉS GYERMEKLAPOK

Ebben a kategóriában is számtalan elődről beszélhetnénk, amelyen például a *Hasznos Mulattató* vagy a fiatalabb, de ma már ugyancsak 45 éves *Dörmögő Dörmötör*. De a maiak között is számtalan szép és kedves gyermeklapot ismerünk, mint a *Bocs*, az *Óvodás Boa*, a *Mézeskalács* stb.

Nagyon egyértelmű a *Tapsi* szándéka, amely sajnos tele van reklámmal, ami – gyermeklapról lévén szó – nem igazán ildomos.

Nem szívesen beszélek a képregényekről, hiszen ezek rendszerint külföldről átvett, nem igazán szép és tegyük hozzá: nem is túl hasznos gyermeklapok.

A felnőttébb ifjúság számára készülő magazinok pedig „zaklatottak”, mint a célzott közönségük. A képek és szövegek kicsit kuszák, összevisszák, amint a tartalmuk is. Ilyen az *Ifjúsági Magazin* vagy a már említett *Freee* stb. Gyakran élnek a negatív figyelemfelkeltés, a meghökkentés eszközével.

SZÓRAKOZTATÓ MAGAZINOK

Ez a legtágabb kategória, hiszen ide tartoznak a társasági lapok, a női és családi lapok, a szabadidő eltöltésével, a különböző gyűjtéssel, divattal, lakberendezéssel, kertészettel, háziállatokkal, barkácsolással, konyhával, főzéssel, kézimunkával, rejtvényfejtéssel, rejtvényekkel foglalkozó újságok. Ezekkel kapcsolatban csak azt érdemes megjegyezni, hogy voltak idők, amikor például a 19. században a divatlapoknak nem csupán a szórakoztatás volt a hivatásuk, hanem „múlhatatlan érdekemeket szereztek” a kultúra, az irodalom, sőt a tudomány terjesztése terén is. Ld. *Hölgyfutár*, *Honderú*, *Pesti Divat*, *Rajzolatok* stb. Bizonyára sokak számára ismerősek a valamivel később, a 20. század elején megjelent *A Társaság* (1914–1944) és a *Flirt* (1903–1904) című lapok.

A maiak közül igazán csak egyet-egyét emelnék ki, hiszen mindannyiunknak megvannak a kedvencei. Az *Elite*, valamint a nagy múltú és többszörösen átalakult *Magyar Nők Lapja*, a népszerű *Kiskegyed*; *Hölgyvilág*. Szerényebb a 42 éves *Képes Újság*. A *Mai Ez a Divat* – keményebb borítóval, szép, elegáns és színvonalas külsejével – állja a versenyt a nagy „lapsodákkal”. Még mindig szép a *Lakás-*

kultúra, bár egy kicsit sok a reklám benne –, de említhetném a *Tér és Rend*, a *Klasszikus Otthonok Romantikája*, a *Kertbarát Magazin*, az *Ezermester* – mai nevén *Ezermester 2000* –, a *Házi Praktika*, a megújult *Fürge Ujjak* című folyóiratokat, a rengeteg rádió- és televízió újságot. Szintén a szabadidő eltöltéséhez kapcsolódnak, ám korántsem szépek a rejtvényújságok, talán az egyet, a szintén nagy múltú *Fülest* kivéve.

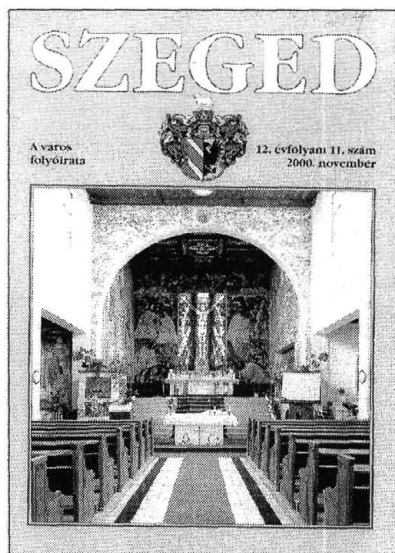
A konyhaművészet igen csak kedvelt témája a lap- és könyvkiadóknak! Számaltalan szebbnél szebb van közöttük. Nemrégiben jelent meg a legújabb, a *Prima Konyha* című, amely nem csupán fényes, fóliás címlapjával is magára vonja a figyelmet. Igazán előzékes tervezésre vall a kiadó részéről, hogy egy konyhába szánt kiadványt ilyen „strapabíró” külső borítóval ad a háziasszonyok kezébe.

SPORTLAPOK

Azért szólok külön ezekről az újságokról, mivel ezek ma szintén nagyon divatosak, és sok a gyönyörű, fényképekkel illusztrált, igényes kivitelezésű közöttük.

Mindenekelőtt a *Lovas Nemzet*, amely igazán és egyénien szép, vagy a *Submarine*, amely idegen címe ellenére magyar bűvárok és tengerbiológusok képeivel készül. Ugyancsak megemlíthetem még a *Vitorlázást* és a *Sí Világát* is, de sorolhatnék többet is a különböző sportokkal foglalkozók közül.

HELYI ÉS KISEBBSÉGI KÖZÉLETI ÉS KULTURÁLIS LAPOK

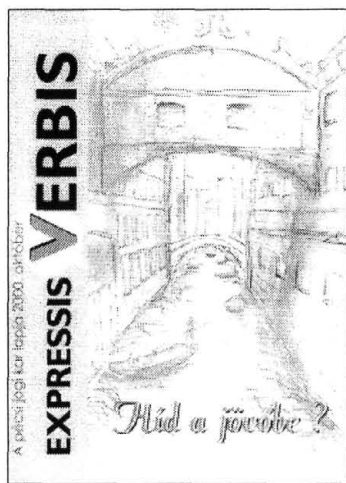
A lokálpatriotizmus ezen nemes termékei igen kedvesek számomra. Ezek között vannak aztán az igazán szép – kívül-belül szép – újságok! Az országos *Krónikás*, a már említett *Szeged*, a hajdúszoboszlói *Szókimondó*, a pilisvörösvári *Vörösvári Újság* vagy az *Új Hónap*, amely Hajdú-Bihar megye közéleti lapja. Rendkívül egyszerű még, de azért megemlíteném a *Poroszlói Újságot*, amelyről a Magyar Sajtóban Hekeli Sándor ezt írja: „Archaikus címbetűk, koronás címer, részlet egy régi térképről, ahol Poroszló község neve áll a középpontban a zombékos, vízenyős Tisza partján. Mindez a fej, az újság meghatározója, amely eligazít tartalmat, formát illetően.”²⁰ – Lám, a tartalom és a forma harmóniája milyen fontos!

De vannak kevésbé dekoratív, ennek ellenére igen gazdag tartalmú lapok is, mint az *Ajkai Szó*, a *Kőszegi Lapok*, vagy a *Makói História*. Azt hiszem, igazat kell adnunk Koltói Ádám, a *Ceglédi Kék Újság* főszerkesztője azon kijelentésének, hogy „olyan az újság, amilyen a város.”²¹ – Lehetséges, de akkor versenyre fel!

A kisebbségek is igényesek saját kulturális fórumaikra, közülük az *Ararát* például az örömeny, a *Közös Út* pedig a cigány kultúrát hivatott közvetíteni.

Bár legtöbbször nem sorolható a szép lapok közé, én mégis fontosnak tartanám megemlíteni őket, nemcsak azért, hogy olyan elődjükről szólhassak, mint a *Megfagyott Muzsikusz*, az építészhallgatók 1900-as évek elején kiadott, Kós Károly által illusztrált lapja, hanem azért is, mert nem lehet tudni, kiből, „miből lesz a cserebogár”. Azt akarom ezzel mondani, hogy ha nem csak öncélú idéltlenkedés a „játék-lapcsinálás”, akkor szép és értékes kiadvány is születhet.

Az *Orvoskari Hírmondó* és az *Expressis Verbis* ilyenek. Mindkettő Pécsen jelenik meg, az egyik az orvostanhallgatóké, a másik pedig a jövődjogászoké. Ez utóbbi 2000. októberi számának címlapján egy első évfolyamos joghallgató rajzát láthatjuk.

Itt szeretném megjegyezni, hogy bizony jó lenne, ha az illusztrációkat és a fotókat „jegyeznék” a lapok, tehát megemlítenék készítőjüket. Ez persze, tudom, nem csupán igényesség dolga, hanem a jogdíjaké is, ami a diáklapoknál talán nem jelent akadályt. A nevelés szempontjából azonban fontos lehet a kreativitásra való ösztönzés.

Komoly és szép lap az *Iskolakép*, csak egy kicsit talányos lesz a címe attól, hogy az „i” betűt egy emberalak helyettesíti. A *Paca*, a Weöres Sándor Általános Iskola lapja nagyon szerény, de első kísérletek egyikének nem rossz.

SZAKLAPOK

Néhány közülük igazán szép, mint például az 1862-ben alapított és még ma is élő *Erdészeti Lapok* vagy a szintén nagy múltú, 2001-ben 45. évfolyamát élő *Magyar Grafika*. Kevésbé patinásak, ám szépek, esztétikusak az *Ipari Magazin*, a *Magyar Építő Fórum*, a *Halászat*, az *Építőanyag* stb.

A fent említetteken kívül számtalan egyéb igényes kiállítású periodikum is megjelent és megjelenik még napjainkban is, amelyek azonban nem újságok a szó klasszikus értelmében, ezért előadásomban nem tértem ki rájuk. Ilyen volt a *Röpke Lapok* („nyomdászati és művészeti ismeretterjesztő újság az érdeklődő nagyközönség számára”) – a Kner nyomda gyönyörű termékminta-katalógusa – a 19–20. század fordulóján, és ilyenek jelenleg a különböző katalógusok és kereskedelmi jellegű kiadványok.

Végezetül engedjék meg, hogy számban talán kevesebb, tartalomban gazdagabb és külsejében igényesebb, egyénien szép magyar lapot kívánjak mindannyiunknak a 21. századra is! Úgy gondolom, jól segítené ezt – a jövőre már 50 éve életre hívott Szép Magyar Könyv pályázat mintájára – a Szép Magyar Lap címért folytatott versengés.

JEGYZETEK

- 1 Gondolatok a Szép Magyar Könyvekről... / Maczó Péter = Magyar Grafika. – 1999. 43.évf. 4.sz. – 3.l.
- 2 Freee. 2000/2001. dec./jan. no. 12/1(57). 6.l.
- 3 A hírlapok történetéből : nyomdatörténeti töredékek / Gécs Béla = Magyar Grafika. – 1999. 43.évf. 1.sz. – 66–67.l.
- 4 Maros 1903. augusztus 20.
- 5 Ceglédi Közlöny 1916. november 26.
- 6 A hírlapok történetéből : nyomdatörténeti töredékek / Gécs Béla = Magyar Grafika. – 1999. 43.évf. 1.sz. – 67.l.
- 7 Illatos hírlapok = Családi Lapok. – 1854. 7.félév 8.sz. – 390.l.
- 8 Typografikai kiállítás Békéscsabán / Malatyinszky József = Magyar Grafika. – 2000. 44.évf. 6.sz. 10–11. l.
- 9 Hol-Mi 1989. október/1994. október.
- 10 Heves Megyei Hírlap 1995.
- 11 Gondolatközlés, 's annak eszközei; egyszersmind bevezetésül / Bajza [József] = Athenaeum. – 1837. jan.1. 1.sz. 4.l.
- 12 Az első magyar képes hetilap / Dezsényi Béla = Magyar Könyvszemle. – 1940. 1.sz. – 3.l.
- 13 Vörösmarty laka Nyéken = Vasárnapi Újság. – 1856. júl.6. 27.sz. 229.l.
- 14 Petőfi Sándor rajza Aranyról = Vasárnapi Újság. – 1882. okt.29. 29.évf. 44.sz. 699.l.
- 15 A Vasárnapi Újság és a fotográfia kapcsolata / Baki Péter, Nánási László = Magyar Média. – 2000. Tavasz. 1.évf. 1.sz. – 14.l.
- 16 A Vasárnapi Újság és a fotográfia kapcsolata / Baki Péter, Nánási László = Magyar Média. – 2000. Tavasz 1.évf. 1.sz. – 17.l.
- 17 Az első tűzpróba = Vasárnapi Újság. – 1884. nov.30. 31.évf. 48.sz. 769.l.
- 18 A sajtó = Kommunikációs világlejentes 1997 / ford. Várkonyi Ildikó ; szerk. Varga Csaba. – Budapest : Magyar UNESCO Bizottság ; Országos Rádió és Televízió Testület ; HÉA Stratégiakutató Intézet, 1998. – 118–119.l. (Információs társadalom könyvek, 3.)
- 19 Megújuló folyamatosság / Zombori Mihály = Szeged. – 2000. ápr. 12.évf. 4.sz. 2–3.l.
- 20 A Poroszlói Újság civil diplomája : Tisza-parti kurázsi / Hekeli Sándor = Magyar Sajtó. – 2000. 6.sz. 12.l.
- 21 Ceglédi Kék Újság / Koltói Ádám = Magyar Sajtó. – 2000. 10.sz. 9.l.

Kocsy Anikó